

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

ДЕНЬКОВИЧ Іван Васильович

УДК 378.014.6.046-021.64:614.8

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

Вінниця – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, м. Львів.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
Козяр Михайло Миколайович,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
ректор, м. Львів.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
Сергієнко Володимир Петрович,
Національний педагогічний університет імені
М. П. Драгоманова, науково-методичний центр моніторингу
якості освіти, директор, завідувач кафедри комп'ютерної
інженерії, м. Київ;

кандидат педагогічних наук,
Покалюк Віктор Миколайович,
Академія пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля,
доцент кафедри оперативно-тактичної діяльності, м. Черкаси.

Захист відбудеться «23» квітня 2013 р. о 14 год на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21001, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корп. № 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21001, м. Вінниця, вул. Острозького, 32).

Автореферат розіслано «22» березня 2013 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. В процесі інтеграції в Європейський освітній простір у межах Болонського процесу Україна перебуває на шляху пошуку шляхів удосконалення та підвищення якості системи освіти. Впровадження інноваційної моделі розвитку економіки та перехід до економіки знань вимагає використання сучасних технологій, нових механізмів і методів управління в різних сферах людської діяльності, в тому числі й в освітній галузі. Якісний рівень освіти забезпечується в світі за допомогою відповідних механізмів, що одержали назву моніторинг – цілеспрямоване, спеціально організоване, неперервне спостереження за змінами основних параметрів якості освіти з метою своєчасного прийняття адекватних управлінських рішень із корекції навчального процесу та створених для цього умов на основі аналізу, оцінки та інтерпретації зібраної інформації та педагогічного прогнозу. Об'єктами моніторингу можуть бути як окремі підсистеми освіти, так і різні аспекти й процеси, що відбуваються в цій системі. Скажімо, середня або вища освіта, навчальні досягнення курсантів, якість підготовки тощо.

Світова практика свідчить, що застосування моніторингу якості професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах (ВНЗ) забезпечує інноваційний розвиток та аналіз управління на основі якості, що формується всією системою освіти: на формальному, неформальному і позаформальному рівнях. Провідна роль у цьому процесі належить формальній освіті, котра здійснюється в навчальних закладах.

Міністерство надзвичайних ситуацій (МНС), яке 24.12.2012 р. реорганізоване в Державну службу України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) нині переживає тривалий період всебічної модернізації; відповідно вносяться зміни і до навчального процесу. Саме тому особливої значущості набуває професійна підготовка, кваліфікація, громадянськість, компетентність співробітників, які працюють у цій галузі. Принципово важливу роль у процесі управління якістю підготовки майбутніх фахівців безпеки життєдіяльності відіграє повнота і достовірність інформації про стан навчального процесу у ВНЗ ДСНС України. При цьому одержання подібної інформації має постійно поновлюватися впродовж досить короткого проміжку часу.

В Україні здійснюється пошук шляхів аналізу якості підготовки майбутніх фахівців безпеки життєдіяльності. Над концептуальними положеннями та науково-методичними основами підготовки фахівців у ВНЗ ДСНС активно працюють: М. Варій, Н. Вовчаста, О. Євсюков, М. Козяр, М. Коваль, П. Образцов, В. Покалюк, Т. Ткаченко та ін. У контексті нашого дослідження мають суттєве значення праці В. Безпалька, Г. Єльнікової, В. Кальней, Т. Лукіної, О. Ляшенка, О. Пульбере, В. Сергієнка, А. Субетто, О. Шестопалюка, С. Шишова, О. Ямбург та ін., у яких розглядаються питання теоретичного та практичного застосування моніторингу якості професійної підготовки майбутніх фахівців, а також роботи Р. Гуревича, І. Зязюна, М. Кадемії, А. Коломієць, В. Кременя, Н. Ничкало, В. Сластьоніна та ін., у яких досліджуються проблеми управління якістю та процесом засвоєння знань у галузі освітніх послуг.

З різних точок зору якість навчання розглядали В. Андрєєв, О. Локшина, А. Майоров, І. Підласий, В. Приходько (моніторинг якості освітнього процесу); В. Давидов, С. Казанцев, О. Корольчук, Ю. Кулагін, М. Поташнік, Є. Хиков (управління освітнім процесом, оцінка його якості); А. Аванесов, М. Курлехт,

Д. Матрос, І. Зимня, І. Тельнюк (діагностика якості навчання); Н. Василенко, А. Вербицький, Г. Тарасенко, Н. Селезньова (якість вищої освіти).

Проведений аналіз наукових праць показав, що нині процес управління якістю професійної підготовки здійснюється переважно на основі нерегулярної, неповної, і не завжди достатньо об'єктивної інформації, і тому має малоефективний характер. Одна з причин цієї ситуації – в несистематичному характері оцінювання навчальних досягнень, тобто порушенні однієї з головних властивостей моніторингу – неперервного спостереження за якістю підготовки. Іншою, не менш значущою, причиною низької ефективності моніторингу є недосконалість методів оцінки якості професійної підготовки. Як правило, вони дають узагальнену картину і не диференціюють ступінь реалізації в процесі навчання окремих його цілей. Це характерно як для вітчизняної, так і для міжнародної системи освіти. Вивчення стану проблеми управління якістю професійної підготовки в теорії і практиці виявило низку істотних суперечностей, серед яких найбільш актуальними є такі:

- між об'єктивною потребою в підвищенні якості професійної підготовки бакалаврів безпеки життєдіяльності на основі систематичного, цілеспрямованого відстеження результатів їхньої діяльності і недостатньою науково-методичною розробленістю проблеми системного моніторингу в теорії професійної освіти;

- між формальним визнанням необхідності комплексного моніторингу якості професійної підготовки і фактичною відсутністю науково обґрунтованої моделі та технології його організації у ВНЗ ДСНС;

- між потребою в постійному інформаційному забезпеченні суб'єктів управління навчальним процесом ВНЗ ДСНС України про стан його якості та відсутністю компактних аналітико-діагностичних технологій здійснення зворотного зв'язку;

- між високим потенціалом моніторингу якості професійної підготовки і недостатністю методичних рекомендацій щодо його практичної реалізації для керівників і педагогічних працівників.

Ці суперечності покладено в основу постановки **наукової проблеми дослідження**, що полягає в пошуку відповіді на запитання: якими мають бути педагогічні умови, показники, критерії та модель моніторингу якості професійної підготовки у ВНЗ ДСНС України з метою забезпечення якості професійної освіти майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності відповідно до вимог галузевого стандарту вищої освіти України, споживачів освітніх послуг і роботодавців.

Аналіз праць згаданих вище авторів і деяких інших досліджень із суміжних проблем показав, що питання системного моніторингу якості професійної освіти в умовах переходу до багаторівневої та багатопрофільної підготовки фахівців безпеки життєдіяльності до нинішнього часу спеціально не розглядалися, що підтверджує актуальність та доцільність обраної теми дослідження **«Педагогічні умови моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами. Дисертаційну роботу виконано за тематичним планом науково-дослідної роботи Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (ЛДУБЖД) за темою «Розробка моделей, методик та засобів вдосконалення професійної підготовки фахівців підрозділів МНС з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій» (РК

№0107U009841). У дослідженні враховано вимоги Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про національну програму інформатизації», «Положення про організацію навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах», Наказу Міністерства освіти і науки (МОН) України «Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу», Постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних училищах» і «Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку цивільного захисту на 2009-2013 роки» інших нормативних актів МОН і ДСНС України, що регламентують діяльність ВНЗ ДСНС України.

Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (02.03.2011 р., протокол № 5) та узгоджено в Міжвідомчій Раді з координації наукових досліджень в галузі педагогіки та психології в Україні (28.02.2012 р., протокол № 2).

Мета дослідження – визначити, теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови, що забезпечують ефективність моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності.

Для досягнення мети нами сформульовані такі **завдання**:

1. Здійснити аналіз науково-теоретичних аспектів проблеми якості професійної підготовки бакалаврів безпеки життєдіяльності, проаналізувати поняття «моніторинг», і його роль у визначенні якості підготовки відповідно до вимог Болонського процесу у ВНЗ ДСНС України.

2. Розробити модель, визначити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови моніторингу якості професійної підготовки у ВНЗ ДСНС України.

3. Експериментально перевірити ефективність педагогічних умов; уточнити показники, критерії та рівні моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності.

4. За результатами досліджень розробити словник-глосарій, методичні рекомендації для керівників і викладачів ВНЗ ДСНС України щодо проведення моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка бакалаврів безпеки життєдіяльності у ВНЗ ДСНС України.

Предмет дослідження – педагогічні умови моніторингу якості професійної підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ ДСНС України.

Робоча **гіпотеза дослідження** полягає в припущенні, що ефективність моніторингу у ВНЗ ДСНС України буде ефективним засобом управління якістю професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності, якщо забезпечити реалізацію таких педагогічних умов:

- формування цілісної системи моніторингу якості професійної підготовки;
- автоматизація моніторингу якості професійної підготовки;
- готовність науково-педагогічних працівників до здійснення моніторингу якості професійної підготовки.

Для розв'язання поставлених завдань і перевірки гіпотези було використано комплекс **методів дослідження**: *теоретичні* (аналіз і синтез філософської, педагогічної, соціально-психологічної, науково-методичної та спеціальної

літератури для порівняння, зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему); *емпіричні* (спостереження, бесіда, інтерв'ювання, анкетування, тестування; аналіз діагностичних тестів, узагальнення, систематизація, спрямовані на моніторинг якості професійної підготовки; моделювання; педагогічний експеримент з апробації моделі моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності, розробленої в рамках даного дослідження); *математичної статистики* для кількісного і якісного аналізу емпіричних даних.

Організація та експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася головним чином на базі Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, а також Академії пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля (м. Черкаси), Національного університету цивільного захисту України (м. Харків), Вінницького вищого професійного училища Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Дослідження проводилося поетапно – з 2008 по 2012 рік. У ньому взяли участь 683 особи (658 курсантів та 25 науково-педагогічних працівників).

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

- *уперше* визначено та теоретично обґрунтовано сукупність педагогічних умов моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності (формування цілісної системи моніторингу якості професійної підготовки; автоматизація моніторингу якості професійної підготовки; готовність науково-педагогічних працівників до здійснення моніторингу якості професійної підготовки); вмотивовано і представлено модель моніторингу якості професійної підготовки фахівців у ВНЗ ДСНС України;

- *уточнено* сутність, зміст і структуру моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності; критерії добору засобів та методів моніторингу з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ); критерії, показники та рівні готовності науково-педагогічного персоналу до проведення моніторингових процедур;

- *подальшого розвитку набули* наукові уявлення про форми, методи і засоби моніторингу, системи автоматизації моніторингу та підходи до оцінювання якості професійної підготовки.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що в процесі роботи *розроблено та впроваджено* в навчальний процес ВНЗ ДСНС України цілісну систему моніторингу, схему автоматизації моніторингу та послідовність розроблення контрольних-вимірних матеріалів; розроблено й апробовано програму семінару для науково-педагогічного персоналу ВНЗ ДСНС України «Моніторинг якості професійної підготовки майбутніх фахівців безпеки життєдіяльності»; *укладено* словник-глосарій, методичні рекомендації для керівників і викладачів ВНЗ ДСНС України щодо удосконалення процесу професійної підготовки в цілому та моніторингу її якості зокрема. Система моніторингу, розроблена в процесі цього дослідження, може бути застосована в управлінні професійною підготовкою курсантів і студентів різних спеціальностей і навчальних закладів.

Основні положення дисертаційного дослідження **впроваджено** в навчальний процес Львівського державного університету безпеки життєдіяльності ДСНС України (довідка № 2/305 від 3.11.2012 р.), Академії пожежної безпеки імені Героїв

Чорнобиля (м. Черкаси) (довідка № 3/1-2310 від 27.11.2012 р.), Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Львівської області (довідка № 4/327 від 30.11.2012 р.), Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Рівненської області (довідка № 527/03-13 від 26.11.2012 р.), Вінницького вищого професійного училища Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (довідка № 495 від 30.11.2012 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні, методичні та практичні результати і загальні висновки наукових пошуків доповідалися й обговорювалися здобувачем на міжнародних науково-практичних конференціях: «Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи» (Львів, 2009, 2012), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2010, 2012), «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2011); Другій регіональній конференції студентів магістратури, аспірантів, здобувачів і докторантів «Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень» (Вінниця, 2012); конференціях молодих учених; засіданнях кафедр інформаційних технологій та телекомунікаційних систем, педагогіки та практичної психології ЛДУБЖД.

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено в 13 публікаціях (усі одноосібні), 7 – у провідних наукових фахових виданнях, з переліку затвердженому ВАК України.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків на 33 сторінках, списку використаних джерел (який містить 220 найменувань, з яких 14 – іноземними мовами). Загальний обсяг роботи становить 233 сторінки, з яких основного тексту – 172 сторінки, 16 таблиць та 12 рисунків на 14 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження, ступінь вивчення обраної проблеми; сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет і гіпотезу дослідження; схарактеризовано методологічні, теоретичні та нормативно-правові основи наукового пошуку; розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення дисертаційної роботи; представлено відомості про апробацію та впровадження результатів роботи.

У першому розділі – «**Теоретико-методологічні засади моніторингу якості професійної підготовки фахівців безпеки життєдіяльності**» – проаналізовано стан дослідження проблеми якості професійної підготовки бакалаврів безпеки життєдіяльності у ВНЗ ДСНС України, розглянуто поняття «моніторинг» у педагогічній науці та практиці, особливості проведення моніторингу якості професійної підготовки у ВНЗ відповідно до вимог Болонського процесу.

У розділі розглянуто підходи до визначення понять «якість», «якість знань», «якість освіти», «якість освітньої діяльності», «якість вищої освіти», що дозволило сформулювати визначення *якості професійної підготовки фахівців безпеки життєдіяльності для системи ДСНС України. Під нею ми розуміємо низку здібностей випускника, що відповідають вимогам керівництва ДСНС до співробітника за посадовим призначенням.*

Виокремлення якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності в самостійну наукову проблему як предмету дослідження в системі ДСНС потребує розв'язання низки методологічних питань: теоретичного визначення та практичного опису поняття «якість професійної підготовки» стосовно фахівців безпеки життєдіяльності ДСНС України; розроблення соціально необхідних і обґрунтованих показників, критеріїв та рівнів моніторингу якості професійної підготовки; виявлення об'єктивних показників, що свідчать про відхилення якості професійної підготовки фахівців безпеки життєдіяльності від заданих вимог.

Інструментом визначення й оцінювання якості професійної освіти виступає освітній моніторинг. Аналіз досліджень моніторингу в галузі освіти засвідчив, що в означеній галузі наявна ціла низка нерозв'язаних проблем як методологічного, так і прикладного характеру, немає однозначного тлумачення даного поняття, тому що моніторинг вивчається і використовується в різних галузях науково-практичної діяльності. Складність формулювання цього поняття пов'язана також з його належністю як до галузі науки, так і до галузі практики. В дослідженнях зазначається, що моніторинг є суміжним з такими поняттями, як «контроль», «експертиза», «діагностика», «спостереження» та «наукове дослідження». Визначено, що моніторинг, який використовується в освіті, підлягає поділу на декілька видів: педагогічний, професіографічний, освітній.

Проведений аналіз психологічної, педагогічної та наукової літератури дозволив визначити моніторинг як систему заходів щодо збирання та аналізу інформації з метою вивчення й оцінки якості професійної підготовки і прийняття рішень про розвиток навчального процесу на основі аналізу виявлених типових особливостей і тенденцій та сформулювати означення *«моніторинг якості професійної підготовки у ВНЗ ДСНС України»* – це інформаційна система, яка постійно поновлюється і поповнюється на основі неперервного стеження за станом і динамікою розвитку основних складових якості професійної підготовки, за сукупністю визначених показників і критеріїв, із метою вироблення управлінських рішень із коригування відхилень на основі аналізу зібраної інформації і прогнозування подальшого розвитку системи підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності.

Входження України в світовий освітній простір неможливе без структурного реформування і модернізації національної системи освіти відповідно до вимог Болонського процесу. Одним із шляхів розширення доступу до Європейської освіти і розширення мобільності випускників ВНЗ ДСНС України є моніторингові дослідження в освіті. Нині все більше і більше робиться наголос на якості освіти, універсальності підготовки випускника та його адаптованості до ринку праці. Незаперечним є той факт, що якісна освіта – це основа успішного розвитку науки, економіки, культури й, зрештою, моралі будь-якої держави. Одним із механізмів, що сприяє забезпеченню якісного рівня освіти є моніторинг.

У контексті нашого дослідження необхідно зазначити, що на всіх фазах Болонського процесу залишалися практично незмінними цілі самого моніторингу. «Налаштування» національних освітніх систем вищої освіти зовсім не веде до відмови від їх специфіки, філософського, педагогічного та культурно-освітнього різноманіття, до примусового введення уніфікованих пан'європейських моделей.

Розв'язання цієї проблеми за допомогою використання моніторингу як якості професійної підготовки, так і моніторингу впровадження Болонського процесу у ВНЗ ДСНС України, дозволить українській вищій школі здійснювати підготовку фахівців пожежно-рятувальної служби на міжнародному рівні.

У другому розділі – **«Педагогічні умови моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності»** – на основі аналізу психологічної, педагогічної та методичної літератури і досвіду роботи ВНЗ розроблено модель моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності, визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності.

Установлено, що до структури моделі моніторингу якості професійної підготовки входять такі взаємопов'язані компоненти: мета і завдання, принципи, форми, функції та напрями, засоби і методи, педагогічні умови, показники і критерії та результат. У технологічному плані основними етапами побудови моделі моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності були визначені такі:

1. Визначення мети і завдань моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності. Головною вимогою цього етапу стало встановлення відповідності мети моніторингу нормативним цілям навчання, які визначені галузевим стандартом вищої освіти України та нормативними документами ДСНС України.

2. Визначення принципів – вихідних положень, що визначають зміст, форми, методи, засоби, характер взаємодії і виражають вимоги до змісту та організації моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності та враховують принципи Болонського процесу.

3. Вибір організаційних форм моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності. Головною вимогою цього етапу було гнучке і всебічне використання ІКТ, планування їх доцільного співвідношення з традиційними формами контролю.

4. Розроблення засобів і методів моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності.

5. Визначення педагогічних умов ефективності моніторингу у ВНЗ ДСНС України з метою організації управління якістю професійної підготовки.

6. Уточнення показників, критеріїв і рівнів моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності.

Заключним етапом розроблення моделі виступає результат – одержання точної та об'єктивної інформації про якість процесу і результатів професійного навчання та професійного розвитку майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності, що задовольняє вимогам повноти, релевантності, адекватності, об'єктивності, точності, своєчасності, доступності, неперервності, структурованості і специфічності (рис. 1).

Розроблена модель моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності у ВНЗ ДСНС України має прогностичний, концептуальний, інструментальний, моніторинговий, навчальний характер і характер рефлексії.

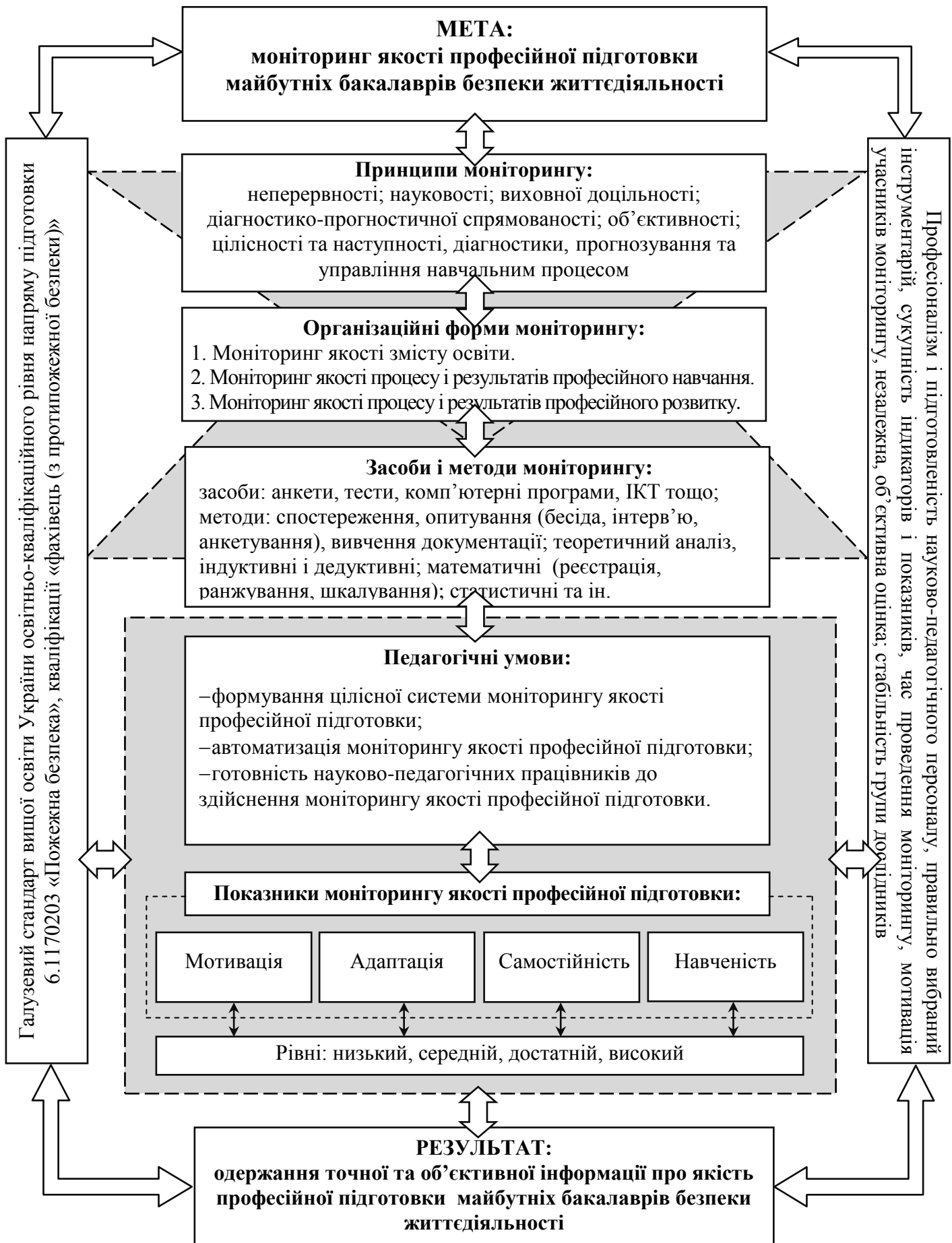

Рис 1. Модель моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності

Ця модель розроблена відповідно до галузевих стандартів вищої освіти України, вимог МОН та ДСНС України, але може застосовуватися і в інших навчальних закладах, де мають намір серйозно впроваджувати систему менеджменту якості професійної освіти.

Розглянуті особливості моніторингу, його місце в навчальному процесі ВНЗ ДСНС України засвідчило, що наявні системи моніторингу можна згрупувати за такими ознаками: I група – моніторинг рівня знань, умінь та навичок (відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики та переліку професійних компетенцій майбутнього бакалавра безпеки життєдіяльності) («мета – результат»); II група – моніторинг, пов'язаний з безпосереднім накопиченням і структуризацією інформації; III група – системи моніторингу, побудовані з використанням моделі «вступ – випуск», що дозволяють визначити ефект впливу навчального закладу, враховують відмінності між середнім рівнем діяльності ВНЗ ДСНС і певним стандартом з урахуванням статистичного коригування щодо кількості і складу курсантів у конкретному ВНЗ ДСНС України; IV група – системи моніторингу на рівні ВНЗ ДСНС.

Цілісна система моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності включає: цілі, перелік об'єктів (результати навчального процесу у ВНЗ ДСНС України; накопичення і структуризація інформації про науково-педагогічний персонал, матеріально-технічну базу ВНЗ ДСНС України; модель «вступ – випуск»; на рівні ВНЗ ДСНС України), суб'єктів (науково-педагогічні працівники, курсанти, студенти, слухачі), етапи (підготовчий, моніторингові дослідження, управлінські рішення, порівняльний і узагальнюючий) та результат моніторингу. Моніторинг якості професійної підготовки фахівців для системи ДСНС передбачає обстеження, спостереження й аналіз процесу навчання та надає можливість одержувати і використовувати інформацію про адекватність педагогічних технологій, форм, методів і засобів; здійснювати корекцію навчального процесу.

Визначено, що функціональну основу моніторингу як технології становить актуалізація й оперування інформаційними потоками, що, в свою чергу, зумовлює високу ефективність автоматизації його функцій на основі ІКТ. Ефективність автоматизації окремих функцій моніторингу в практиці управління освітніми системами вже доведена численними дослідженнями. Однак, як показали наші дослідження, технологія, що передбачає комплексну автоматизацію його функцій, засновану на раціональному поєднанні традиційних підходів і автоматизації, поки ще не розроблена.

Під *автоматизацією моніторингу* ми розуміємо цілеспрямоване, спеціально організоване, неперервне стеження за зміною основних властивостей якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності зі застосуванням ІКТ, із метою своєчасного прийняття адекватних управлінських рішень із корекції навчального процесу на основі аналізу зібраної інформації та педагогічного прогнозу.

Схема автоматизації моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності складається з декількох взаємопов'язаних об'єктів. Кожний з цих об'єктів виконує певну функцію і характеризує відповідний

процес у технологічній послідовності моніторингу: 1. Розроблення методики вимірювань і контрольовано-вимірювальних матеріалів (КВМ). 2. Проектування технології вимірювань якості професійної підготовки (вхідний, поточний, модульний, підсумковий та відстрочений (адаптаційний) контроль). 3. Створення банку тестів. 4. Формування бази даних результатів тестування (за допомогою універсальної автоматизованої системи діагностики якості освіти «ПС-Студент»). 5. Аналіз результатів моніторингу і оцінка їх відповідності заявленим цілям. 6. Корекція КВМ та навчального процесу за результатами аналізу. Формування зведених статистичних показників, звітів. 7. Вироблення управлінських рішень для корекції моніторингу якості професійної підготовки курсантів.

Розроблена схема автоматизованого моніторингу дозволяє здійснити процес за замкнутим циклом Демінга: планування – навчальний процес – контроль (тестування) – аналіз – корекція. Відповідно, управлінський цикл, який багаторазово виконується по колу, дозволяє послідовно поліпшувати якість професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності.

Установлено, що основними вимогами щодо автоматизації проведення моніторингу професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності є об'єктивність, валідність, надійність, систематичність. Обґрунтовано: якщо буде спроектована та впроваджена схема автоматизованого моніторингу якості професійної підготовки у ВНЗ ДСНС України, то її впровадження в навчальний процес дозволить забезпечити оперативний аналіз якості підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності, корекцію навчального процесу, що в прикінцевому підсумку дозволить створити систему управління якістю навчального процесу в умовах модернізації вищої професійної освіти.

Одним із механізмів модернізації й розвитку професійної освіти є підвищення професіоналізму науково-педагогічних кадрів шляхом розроблення та експериментальної апробації моделей реформування системи підготовки кадрів – її організації, структури, змісту, принципів взаємозв'язку з освітньою практикою та інноваційними процесами в професійній освіті. Введення моніторингу в навчальний процес ВНЗ ДСНС України вимагає від педагогів не тільки нових знань в організації навчального процесу, а й умінь їх застосовувати.

У процесі дослідження нами було розроблено та апробовано програму семінару для науково-педагогічного персоналу ВНЗ ДСНС України «Моніторинг якості професійної підготовки майбутніх фахівців безпеки життєдіяльності».

Виділено критерії (орієнтаційний, операційний, мотиваційний) та показники *готовності науково-педагогічного персоналу ВНЗ ДСНС України до моніторингу якості професійної підготовки*, котру ми розглядали як інтегративне утворення, що включає знання основ моніторингу, системного аналізу та моделювання з використанням ІКТ, основ статистичної обробки даних; сформованість у суб'єктів моніторингу спеціальних практичних умінь і навичок, необхідних для здійснення моніторингу якості професійної підготовки; потребнісно-мотиваційну спрямованість до здійснення моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності. На основі аналізу літератури й емпіричного матеріалу були виділені три рівні професійної готовності викладачів до педагогічного моніторингу: низький, середній високий.

Аналіз поглядів науково-педагогічного персоналу та курсантів щодо використання моніторингових технологій та їх застосування з метою перевірки якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності показав, що впровадження в роботу ВНЗ ДСНС України системних моніторингових досліджень та постійна методична підтримка приводить до підвищення готовності викладачів і курсантів до проведення моніторингу якості професійної підготовки.

У третьому розділі – **«Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов моніторингу якості підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності»** – розглянуто організацію та методику експериментальної роботи, представлено результати педагогічного експерименту.

Дослідно-експериментальна робота з вивчення ефективності проведення навчального процесу у ВНЗ ДСНС України з використанням педагогічних умов моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності проходила в 2008-2012 рр. у чотири етапи: констатувальний (підготовчий) (2008-2009 рр.); аналітико-діагностичний (2009-2010 рр.); формувальний (прогностичний) (2010-2011 рр.); узагальнювальний (2011-2012 рр.).

Проектування технології вимірювань якості професійної підготовки включало діагностику якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності, а саме: мету, завдання, напрям аналізу результатів моніторингу на кожному із видів контролю (вхідний, поточний, модульний, підсумковий та відстрочений (адаптаційний) контроль).

Використовуючи в педагогічній практиці системний моніторинг, колектив ВНЗ ДСНС України здійснює серйозну дослідницьку роботу, що дозволяє на основі даних будувати нову (за необхідності) стратегію навчального процесу, націлену на одержання високої якості професійної підготовки. У той самий час, інформація, одержана в результаті моніторингових досліджень, дає можливість учасникам навчального процесу конкретизувати проблеми на різних рівнях (курсант – викладач – завідувач відділенням – декан – проректор – ректор). Це також дозволяє раціонально вибудовувати систему контрольних заходів навчального процесу (самоконтроль, самокорекція, індивідуальна самостійна робота, творча робота на заняттях і в індивідуальному режимі).

У дослідженні ми виходили з того, що якістю професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності можна і треба управляти. Управління якістю неможливе без об'єктивної інформації та вмінь нею користуватися. Експериментальна апробація узагальненої системної роботи моніторингу якості професійної підготовки курсантів проводилась таким чином: спочатку були уточнені змінні (ті, що варіюються) і незмінні (ті, що не варіюються) умови проведення експерименту; потім було здійснено вибір і вирівнювання контрольних та експериментальних груп на основі проведення вхідного тестування. Для зручності проведення розрахунків за допомогою програм MS Office: електронних таблиць Microsoft Excel, бази даних Microsoft Access усі експериментальні групи були об'єднані нами в одну експериментальну групу (ЕГ). Усі контрольні групи – в одну контрольну групу (КГ). Перевірка однорідності груп, а тим самим правильність вибірки здійснювалася з використанням t-критерію Стьюдента ($t_{\text{розр}} = -0,82 < t_{\text{табл}} = 1,96$).

Визначено, що в сучасному навчальному процесі, який припускає зміну підходів до системи контролю, мають використовуватися різні варіанти оцінювання якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності.

З метою порівняння впливу експериментальної методики на якість професійної підготовки курсантів ЕГ і КГ використовувалися наступні показники: мотивація (навчальна, предметна, діагностична); адаптація (тривожність (реактивна, особистісна), адаптація до умов контролю); самостійність (рівень суб'єктивного контролю, здатність до самоврядування, здатність до самостійної роботи); навченість (академічна успішність, активність на заняттях, участь у науково-дослідній роботі) та рівні – низький, середній, достатній і високий.

У процесі вивчення *мотивації* визначено, що найбільше курсантів за основними видами мотивації можуть бути віднесені до середнього (36 %) та достатнього (29 %) рівнів. У той самий час показник «високий рівень» в ЕГ (33 %) за результатами дослідно-експериментальної роботи переважає над таким же показником в КГ (16 %). Зазначимо, що такий вид мотивації, як діагностична в експериментальних групах перевищує інші показники.

Під час вивчення *адаптації* досліджувалися тривожність та адаптація до умов контролю. Найбільший рівень тривожності супроводжує курсанта в період екзаменаційних сесій. У зв'язку з цим одним із важливих моментів дослідження стало усунення або значне зниження рівня невротичного стану курсантів у період контролю, який у дослідно-експериментальній роботі носив систематичний характер. Діагностування стану курсантів проводилося із застосуванням методики Спілбергера-Ханіна (визначення рівня тривожності в даний момент (реактивна тривожність) і особистісної тривожності як стійкої характеристики людини). Після дослідно-експериментальної роботи, в якій контроль ґрунтувався на тестуванні за допомогою ІКТ на усіх етапах навчання, рівень реактивної і особистісної тривожності знизився. Це свідчить про правильно вибрану методику контролю, що реалізовувалася нами в дослідно-експериментальній роботі; змінилися також не лише загальногрупові показники тривожності, а й індивідуальні. Динаміка показника залежала від індивідуального початкового стану курсанта, його психологічного складу, навчальної мотивації.

Дослідження *самостійності* курсантів у навчальній роботі проводилося не лише в процесі тестування, а й прямих педагогічних спостережень. При цьому особлива увага зверталася на рівні самостійності та вміння здійснювати самоконтроль. Моніторингові дослідження показали, що якщо правильно організувати діяльність науково-педагогічних працівників і курсантів, то можна сформувати у курсантів потребу до самовдосконалення, розвитку через самоосвіту. Управління розвитком кожного курсанта є важливою умовою педагогічного процесу. Таке управління передбачає виявлення вихідного рівня розвитку курсантів; оцінку якісних змін цього рівня в процесі навчальної діяльності; внесення конкретних індивідуальних коректив у взаємодію викладача із курсантом; діагностику підсумків корекції.

Результати моніторингу свідчать: переважна більшість курсантів не володіє методами самоконтролю результатів своєї діяльності на першому етапі навчання (за даними моніторингу, 77% опитаних курсантів 1-го курсу не розуміють значення

слова «самоконтроль»). У зв'язку з цим завданням викладача є здійснення персоніфікованої стратегії корекційної роботи – навчання курсантів прийомам і методам самоконтролю, надання допомоги в ліквідації виявлених «прогалин».

З метою оптимізації подальшого процесу навчання було проведено анкетування курсантів та науково-педагогічних працівників. Позитивне ставлення до вибраної методики автоматизації контролю висловили переважна більшість курсантів ЕГ (82 %) і науково-педагогічних працівників (95 %).

Діагностика рівня *навченості* (академічна успішність, активність на заняттях, участь у науково-дослідній роботі) курсантів проводилася серед курсантів КГ і ЕГ у декілька етапів.

Перший етап моніторингу: 1. Вхідний діагностичний контроль (експеримент проводився в двох напрямках: використання результатів моніторингу для підвищення якості професійної підготовки з урахуванням визначених педагогічних умов для вдосконалення навчального процесу та його корекція; на основі аналізу робіт та з урахуванням вимог Болонського процесу нами визначено чотири рівні якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності: високий; достатній; середній; низький. 2. Аналіз результатів вхідної діагностики, який показав значну кількість «прогалин» в знаннях курсантів. 3. Оброблення, аналіз і оцінка результатів проміжних моніторингових досліджень, що показали необхідність розроблення нових управлінських рішень щодо коригування навчального процесу.

Другий етап моніторингу: 1. Контрольна діагностика поточної успішності (поточний та модульний контроль) із дисциплін циклу професійної та практичної підготовки. 2. Оброблення, аналіз та оцінка результатів. Дані моніторингу показали, що значно зросла результативність якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності. Число курсантів ЕГ, які мають низький рівень знань, значно скоротилося (з 6 % до 0,6 %), переважна частина (51 %) перебувають на достатньому (оптимальному) та високому (25%) рівнях навченості, хоча 23,4% курсантів показали середній рівень якості знань (рис. 2).

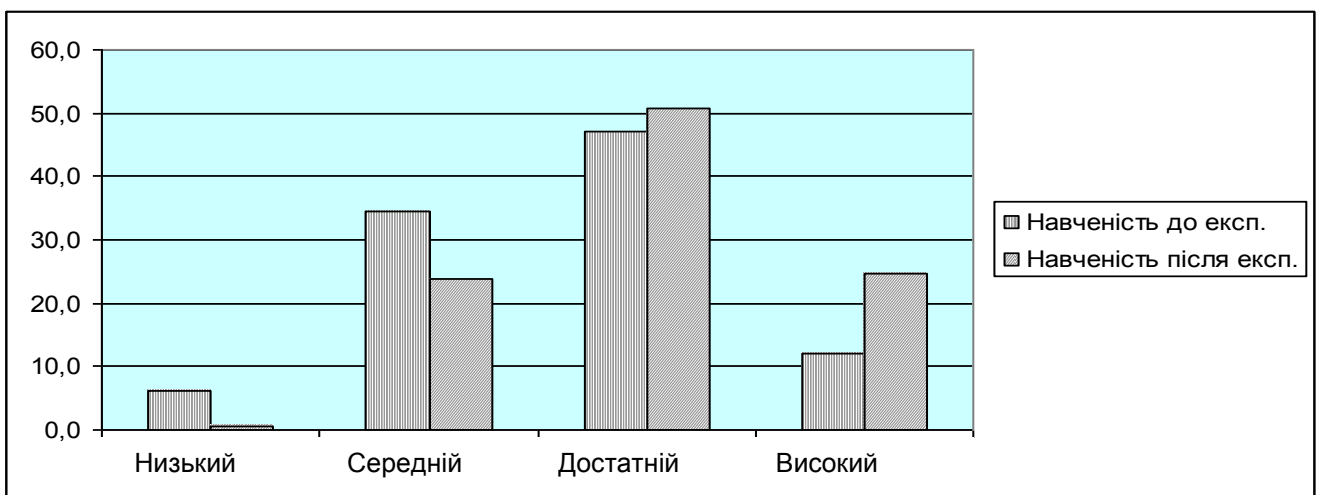

Рис. 2. Динаміка рівнів навченості курсантів ЕГ до та після дослідно-експериментальної роботи

У цьому випадку із курсантами, чий рівень знань не відповідає оптимальному рівню навченості, передбачена додаткова індивідуальна робота за схемою

«викладач-курсант». Кількісна характеристика знань курсантів ЕГ із професійної підготовки перемістилася із зони слабких знань у зону рівноваги.

3. Управлінські рішення. Одержана в процесі роботи моніторингу інформація стимулювала педагогічний пошук, викликала потребу в перебудові методичної роботи. Чітко визначилося коло проблем для організації навчального процесу багатьох членів педагогічного колективу та індивідуальної роботи з кожним науково-педагогічним працівником.

Можливість відстежити динаміку зміни результатів у межах теми (модуля) у кожного курсанта, дозволила, по-перше, організувати індивідуальну роботу над конкретним матеріалом з кожним курсантом, залучити батьків, організувати самоконтроль курсантів, підвищити мотивацію до одержання знань, по-друге, вибудувати прогноз підвищення якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності, як за загальними, так і за індивідуальними траєкторіями. В результаті спільної роботи науково-педагогічних працівників, адміністрації, батьків, курсантів зацікавленим у більш якісному одержанні знань буде не тільки викладач, а й сам курсант, його батьки.

Ефективність запропонованої в дослідженні методики забезпечувала: спрямованість усього процесу навчання і контролю на запланований результат; застосування системи завдань, розроблених на основі дидактичних вимог; поступове зростання складності завдань; логічний взаємозв'язок завдань; систематичність проведення контролю; включення в процес навчання самих курсантів через самоконтроль, самооцінку і самокорекцію знань.

Проведене дослідження показало, що мета досягнута, поставлені завдання – розв'язані, висунута гіпотеза знайшла своє підтвердження. Це дозволило сформулювати загальні **висновки** та розробити методичні рекомендації.

1. Вивчено значення понять «якість», «якість знань», «якість освіти», «якість освітньої діяльності», «якість вищої освіти», що дозволило нам сформулювати визначення «якості професійної підготовки фахівців безпеки життєдіяльності».

Установлено, що сучасний етап модернізації освіти, ускладнення її функцій загострив необхідність упровадження моніторингу як інструменту для відстеження й оцінки якості професійної підготовки. Відстеження й оцінка якості професійної підготовки не є самоціллю; вони необхідні для педагогічного прогнозування і прийняття адекватних управлінських рішень щодо перебігу та результатів навчального процесу. Тільки системно організований моніторинг здатний задовольнити ці вимоги.

Проаналізовано історичний досвід становлення моніторингу в контексті управління освітою, встановлено передумови його виникнення, вивчено практику відстеження якості освіти та професійної підготовки в навчальних закладах. На основі аналізу тлумачень поняття «моніторинг» у педагогічній літературі, співвідношення цього поняття з суміжними – «контроль», «експертиза», «діагностика», «спостереження» та «наукове дослідження» уточнено визначення «моніторинг якості професійної підготовки фахівців безпеки життєдіяльності». Розкрито сутність моніторингу, розглянуто його як систему і як процес. На основі порівняння процесу моніторингу в освіті і в інших галузях, доведено, що моніторинг в освіті повинен мати системний характер, визначено оптимальну сукупність його

форм, функцій і принципів (накопичувати сутнісну інформацію, проводити її аналіз і адекватну оцінку з урахуванням взаємовпливу всіх складових його компонентів, надавати стимулююче-мотиваційний вплив на суб'єкти освіти, забезпечувати контроль за реалізацією соціального замовлення, прогнозувати подальший розвиток професійної підготовки і можливі проблеми, виробляти рекомендації щодо корекції навчального процесу та його забезпечення. Реалізація в процесі моніторингу визначених функцій розширює рамки і підвищує ефективність мотиваційно-стимулювальних, контролювальних і коригувальних управлінських впливів).

2. На засадах теоретичного аналізу проблеми дослідження розроблено модель моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності, що включає сукупність взаємопов'язаних елементів: мета і завдання, принципи, форми, засоби і методи, педагогічні умови, показники, критерії й рівні та результат.

Визначено чотири основних групи моніторингу, з'ясовано, що цілісна система моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності включає таке: цілі, перелік об'єктів і суб'єктів, етапи та результат моніторингу. Функціонування системи моніторингу зумовлене ступенем її відкритості, ступенем ефективності інформаційного обміну між системою моніторингу та системою управління.

Обґрунтовано: якщо буде спроектована та впроваджена схема автоматизованого моніторингу у ВНЗ ДСНС України, що складається з декількох взаємопов'язаних об'єктів, котрі виконують певні функції і характеризують відповідний процес у технологічній послідовності моніторингу, то її впровадження в навчальний процес дозволить забезпечити оперативний аналіз якості підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності, корекцію навчального процесу, що дозволить створити систему управління якістю в умовах модернізації вищої професійної освіти відповідно до вимог Болонського процесу. Пропонована система моніторингу заснована на автоматизованому способі діагностики якості результатів навчального процесу, оперативність якого дозволяє організувати процес навчання за замкнутою схемою з можливістю своєчасних коригувальних дій на усіх стадіях навчального процесу, а не за прикінцевими результатами традиційних іспитів або заліків.

Виділено критерії (орієнтаційний, операційний, мотиваційний) показники та рівні (низький, середній, високий) готовності науково-педагогічного персоналу ВНЗ ДСНС України до моніторингу якості професійної підготовки.

3. Узагальнення підсумків проведених нами досліджень підтверджує ефективність педагогічних умов моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності. Найважливішою умовою успішності моніторингової оцінки якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності є адекватність показників (мотивація (навчальна, предметна, діагностична); адаптація (тривожність (реактивна, особистісна), адаптація до умов контролю); самостійність (рівень суб'єктивного контролю, здатність до самоврядування, здатність до самостійної роботи); навченість (академічна успішність, активність на заняттях, участь у науково-дослідній роботі)) та оптимальність (необхідність і достатність) підбору діагностичних методик.

Експериментальними даними доведено, що на якість професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності впливають галузеві стандарти вищої освіти України, в яких визначено систему вимог, необхідних для виконання професійних обов'язків, сукупність моральних, особистісних якостей, що забезпечують успішне функціонування фахівця в професійному середовищі; зміст навчальних планів і програм; професійна компетентність та педагогічна майстерність науково-педагогічного персоналу; рівень і якість довузівської підготовки абітурієнтів; якість організації навчального процесу та науково-методичне забезпечення, матеріально-технічна база, морально-психологічний клімат тощо.

Доведено, що в процесі проведення моніторингу має бути забезпечений повний його цикл (послідовне здійснення збирання інформації, її обробки, систематизації, ґрунтовний аналіз, оцінка, інтерпретація, прогнозування подальшого розвитку та вироблення корекційних заходів), оскільки пропуск (або спотворення) будь-якого з етапів цього процесу негативно відіб'ється на якості моніторингової інформації, а потім – і на прийнятих управлінських рішеннях.

4. За результатами досліджень укладено словник-глосарій, методичні рекомендації й дидактичні матеріали для керівників, викладачів, курсантів і студентів, які можуть використовуватися у навчальному процесі для підвищення ефективності й якості освіти, підготовки висококваліфікованих кадрів для системи ДСНС, а також в інших навчальних закладах України.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів пов'язаних з особливостями моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності. Перспективними напрямками подальших досліджень можуть бути такі: визначення можливостей застосування засобів ІКТ із метою відстеження, аналізу й оцінки всіх компонентів та складових якості професійної підготовки; засобів і методів прогнозування підвищення якості професійної підготовки, в залежності від різних чинників, що впливають на неї; розроблення комплексної системи моніторингу на усіх рівнях (державному, регіональному, навчального закладу); продовження пошуків нових форм і методів підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності до професійної діяльності.

Основні положення та результати дослідження викладені у таких публікаціях автора:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. **Денькович І. В.** Сучасні освітні технології навчання в контексті моніторингових досліджень / **І. В. Денькович** // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / Редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. — Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2011. — [вип. 28]. — С. 14-19.

2. **Денькович І. В.** Аналіз моніторингу якості підготовки у вищих навчальних закладах відповідно до вимог Болонського процесу / **І. В. Денькович** // Вісник Черкаського університету : серія педагогічні науки / Редкол. : А. І. Кузьмінський (головний редактор) та ін. — Черкаси : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2011. — [вип. 211, частина II]. — С. 44-51.

3. **Денькович І. В.** Використання моніторингу для контролю проектної діяльності / **І. В. Денькович** // Проблеми та перспективи формування національної

гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. ; за ред. Л. Л. Товаржнянського, О. Г. Романовського. — Харків : НТУ «ХП», 2011. — [вип. 29 (33)]. — С. 210-218.

4. **Денькович І. В.** Освітній моніторинг навчального процесу ВНЗ / **І. В. Денькович** // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр. / [редкол. : Л. Б. Лук'янова (голова) та ін.] ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України — К.-Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2012. — [вип. 4]. — С. 50-57.

5. **Денькович І. В.** Проблеми якості підготовки бакалаврів безпеки життєдіяльності у ВНЗ МНС України / **І. В. Денькович** // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / Редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. — Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. — [вип. 31]. — С. 334-340.

6. **Денькович І. В.** Управління якістю освіти у ВНЗ / **І. В. Денькович** // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / Редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. — Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. — [вип. 33]. — С. 311-315.

7. **Денькович І. В.** Використання Веб-портфоліо в моніторингу якості навчання студентів / **І. В. Денькович** // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : зб. наук. пр. ; [за ред. М. М. Козяра та Н. Г. Ничкало]. — Львів : ЛДУ БЖД, 2012. — [част. 2]. — С. 9-14.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. **Денькович І. В.** Педагогічний моніторинг якості освіти : словник-госларій / уклад. **І. В. Денькович**. — Львів : Вид-во «СПОЛОМ», 2010. — 158 с.

9. **Денькович І. В.** Електронний портфоліо як засіб моніторингу навчальної діяльності студентів / **І. В. Денькович** // Вища освіта України : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору». — Київ : Вид-во «Гнозис», 2011. — [додаток 2 до № 3, том III (28)]. — С. 58-66.

10. **Денькович І. В.** Експериментальна перевірка ефективності моніторингу якості підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності / **І. В. Денькович** // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень : зб. наук. пр. / Редкол. : Р. С. Гуревич (голова) [та ін.]. — Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. — [вип. 3]. — С. 32-36.

11. **Денькович І.** Педагогічні умови моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності у ВНЗ МНС України : методичні рекомендації / **Іван Денькович** ; за заг. ред. доктора пед. наук, професора Козяра М. М. — Львів : Вид-во СПОЛОМ, 2012. — 100 с.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

12. **Денькович І. В.** Створення електронних навчально-методичних комплексів із використанням мультимедіа / **І. В. Денькович** // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності : зб. наук. пр. — Львів : ЛДУ БЖД, 2010. — [№ 4, част. 2]. — С. 292-295.

13. **Денькович І. В.** Інформаційні технології та сучасний урок математики / **І. В. Денькович** // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : зб. наук. пр. ; [за ред. М. М. Козяра та Н. Г. Ничкало]. — Львів : ЛДУ БЖД, 2009. — [вип. 2, част. 2]. — С. 40-43.

АНОТАЦІЇ

Денькович І. В. Педагогічні умови моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, Вінниця, 2013.

У дисертації розглянуто науково-теоретичні аспекти проблеми якості професійної підготовки бакалаврів безпеки життєдіяльності, проаналізовано поняття «моніторинг», і його роль у визначенні якості підготовки відповідно до вимог Болонського процесу у ВНЗ ДСНС України.

Розроблено і теоретично обґрунтовано модель та схарактеризовано педагогічні умови моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності: формування цілісної системи моніторингу якості професійної підготовки; автоматизація моніторингу якості професійної підготовки; готовність науково-педагогічних працівників до здійснення моніторингу; уточнено показники, критерії та рівні моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів безпеки життєдіяльності.

Експериментально перевірено педагогічну ефективність запропонованої методики. За результатами досліджень укладено словник-глосарій, методичні рекомендації з проблеми дослідження для працівників ВНЗ ДСНС.

Ключові слова: моніторинг, якість, професійна підготовка, бакалавр безпеки життєдіяльності, курсант, автоматизація моніторингу.

Денькович И. В. Педагогические условия мониторинга качества профессиональной подготовки будущих бакалавров безопасности жизнедеятельности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Министерство образования и науки Украины, Винница, 2013.

В диссертации рассмотрены научно-теоретические аспекты проблемы качества профессиональной подготовки бакалавров безопасности жизнедеятельности, приведен анализ различных подходов к определению понятий «качество», «качество знаний», «качество образования», «качество образовательной деятельности», «качество высшего образования», сформулировано определение качества профессиональной подготовки специалистов безопасности жизнедеятельности системы Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям (ГСЧС).

Проанализировано понятие «мониторинг» и его роль в определении качества подготовки в соответствии с требованиями Болонского процесса в высших учебных заведениях Министерства чрезвычайных ситуаций Украины, сформулировано определение «мониторинг качества профессиональной подготовки в вузе ГСЧС Украины» – это информационная система, которая постоянно обновляется и

пополняется на основе непрерывного слежения за состоянием и динамикой развития основных составляющих качества профессиональной подготовки, по совокупности определенных критериев, с целью выработки управленческих решений по корректировке отклонений на основе анализа собранной информации и прогнозирования дальнейшего развития системы подготовки будущих специалистов безопасности жизнедеятельности.

Разработана и теоретически обоснована модель и охарактеризованы педагогические условия мониторинга качества профессиональной подготовки будущих бакалавров безопасности жизнедеятельности: формирование целостной системы мониторинга качества профессиональной подготовки; автоматизация мониторинга качества профессиональной подготовки, готовность научно-педагогических работников к осуществлению мониторинга; уточнены показатели, критерии и уровни мониторинга качества профессиональной подготовки будущих бакалавров безопасности жизнедеятельности.

Определены основные группы мониторинга профессиональной подготовки будущих специалистов безопасности жизнедеятельности в вузах ГСЧС Украины: I группа – мониторинг уровня знаний, умений и навыков; II группа – мониторинг, связанный с непосредственным накоплением и структуризацией информации; III группа – системы мониторинга, построенные с использованием модели «поступление-выпуск», позволяющие определить эффект воздействия учебного заведения, учитывая различия между средним уровнем деятельности вуза ГСЧС и определенным стандартом на основе статистической корректировки относительно количества и состава курсантов в конкретном вузе ГСЧС Украины; IV группа – системы мониторинга на уровне ВУЗов ГСЧС.

Определено, что целостная система мониторинга качества профессиональной подготовки будущих бакалавров безопасности жизнедеятельности включает: цели, перечень объектов и субъектов, этапы и результат мониторинга.

Схема автоматизации мониторинга качества профессиональной подготовки будущих бакалавров безопасности жизнедеятельности состоит из нескольких взаимосвязанных объектов, которые выполняют определенные функции и характеризуют соответствующий процесс в технологической последовательности мониторинга: 1. Разработка методики измерений и контрольно-измерительных материалов (КИМ). 2. Проектирование технологии измерений качества профессиональной подготовки (входной, текущий, модульный, итоговый и отсроченный (адаптационный) контроль). 3. Создание банка тестов. 4. Формирование базы данных результатов тестирования (с помощью универсальной автоматизированной системы диагностики качества образования «ПС-Студент»). 5. Анализ результатов мониторинга и оценка их соответствия заявленным целям. 6. Коррекция КВМ и учебно-воспитательного процесса по результатам анализа. Формирование сводных статистических показателей, отчетов. 7. Выработки управленческих решений для коррекции мониторинга качества профессиональной подготовки курсантов.

Обосновано, что если будет спроектирована и внедрена схема автоматизированного мониторинга качества профессиональной подготовки в вузе ГСЧС Украины, то ее внедрение в учебно-воспитательный процесс позволит

обеспечить оперативный анализ качества подготовки будущих бакалавров безопасности жизнедеятельности, коррекцию учебно-воспитательного процесса, что в конечном итоге позволит создать систему управления качеством образовательного процесса в условиях модернизации высшего профессионального образования.

Выделены критерии и показатели готовности научно-педагогического персонала вуза ГСЧС Украины мониторингу качества профессиональной подготовки, которую мы рассматривали как интегративное образование, включающее знание основ мониторинга, системного анализа и моделирования с использованием информационно-коммуникационных технологий, основ статистической обработки данных; сформированность у субъектов объектов мониторинга специальных практических умений и навыков, необходимых для осуществления мониторинга качества профессиональной подготовки; потребительско-мотивационную направленность к осуществлению мониторинга качества профессиональной подготовки будущих бакалавров безопасности жизнедеятельности: ориентационный критерий; операционный критерий; мотивационный критерий. Выделены три уровня профессиональной готовности преподавателей к педагогическому мониторингу: низкий, средний, высокий

Экспериментально проверено педагогическую эффективность предложенной методики. По результатам исследований составлен словарь-гlossарий, методические рекомендации по проблеме исследования для работников вузов ГСЧС.

Ключевые слова: мониторинг, качество, профессиональная подготовка, бакалавр безопасности жизнедеятельности, курсант, автоматизация мониторинга.

Denkovych I. V. Pedagogical conditions of monitoring the quality of professional training of future bachelors life safety. – Manuscript.

The dissertation for candidate of pedagogical sciences scientific degree acquisition in specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education. – Vinnytsia State Pedagogical University named after Mikhailo Kotsyubinsky, Ministry of Education and Science of the Ukraine, Vinnytsia, 2013.

Scientific theoretical aspects of quality of professional life safety bachelors' training problem are analyzed in the dissertation, a concept of 'monitoring' and its role in determination of training quality according to the requirements of Bologna process in higher educational establishments of Ministry of Emergency Response is analyzed.

A model is developed and theoretically justified and pedagogical conditions of professional training quality monitoring of future life safety bachelors are characterized: forming of integral professional training quality monitoring system; automatization of professional training quality monitoring; readiness of scientific pedagogical workers to carry out the monitoring; figures, criteria and levels of professional training quality monitoring of future life safety bachelors are specified.

Pedagogical effectiveness of the suggested methods is experimentally verified. According to the results of the research a glossary and methodical recommendations concerning the problem of research for the workers of higher educational establishments of Ministry of Emergency Response were compiled.

Key words: monitoring, quality, professional training, life safety bachelor, trainee, monitoring automatization.